

BRÁŇA

Poslední rok socialismu

Jan
Zenkl

 C PRESS

Brána

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.cpress.cz

www.albatrosmedia.cz

Jan Zenkl

Brána – poslední rok socialismu – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

BRÁŇA

POSLEDNÍ ROK SOCIALISMU

Jan Zenkl

 P R E S S

PROLOG

Autor děkuje přímým účastníkům oné doby za cenná svědectví,
Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, stejně jako
Ústavu pro studium totalitních režimů, za pomoc a umožnění přístupu
do svých archivů, bez nichž by tato chronologie nevznikla.

Veškeré postavy, vystupující v příběhu, veřejně působící
i ostatní, jsou skutečné a reálné, byť některá jména byla,
ze zřejmých důvodů, pozměněna.

© Jan Zenkl, 2025

Fotografie na obálce: © FlowerGirl5 / Shutterstock.com

ISBN tištěné verze 978-80-264-5800-5

ISBN e-knihy 978-80-264-5816-6 (1. zveřejnění, 2025) (PDF)

ISBN e-knihy 978-80-264-5841-8 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-5842-5 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

Motto: Největším nepřítelem historiků bývají pamětníci

NEDELE 1. LEDNA

Prezident Československé socialistické republiky, doktor Gustáv Husák, sleduje na Pražském hradě v Domečku, jak se přezdívá jeho soukromé rezidenci, svůj novoroční televizní projev. Netuší, že jej přečetl, po čtrnácti letech, naposledy. Rudé právo, oficiální deník zdejších komunistů, otiskne zítra jeho text na první straně pod titulkem „Cílem naší společnosti je všestranný rozvoj člověka“. Předtáčeli jej před Vánoci, a to hned několikrát. Doktor Husák má velmi slabý zrak, a i když mu přepisují text na papíry formátu A3 obrovskými písmeny, nedokáže jej přečíst v kuse. Televizní technici a kameramani se mu po straně posmívali v přesvědčení, že nemůže postřehnout ani to. Navíc se v posledních měsících cítí čím dál unavenější. Zapálí si cigaretu Phillip Morris a skrz clonu kouře pomocí lupy pročítá vlastní slova. Doby, kdy patřil k nejlepším řečníkům, jsou nenávratně pryč. Tyhle táračky o rozvinutí přestavby a nápravě dílčích nedostatků mu poslali od Fojtíka. Ideologové musí jít s dobou, a ne omílat fráze, které dávno nikoho nezajímají. V sedmdesátých letech dali lidem aspoň pořádně nažrat, dneska jde všechno do kelu. Ale to už je Jakešova věc, koho si tam drží. Když ho zbavili postu nejmnějšiho muže v zemi, ať si tu kaši vyjedí sami. Na slova Gustáva Husáka nakonec vždycky došlo. Mezi prsty ucítí žár nedopalku. Típne jej do popelníku, sáhne po druhé krabičce, tentokrát se slovenskými Partyzánkami, a znovu si zapálí. Jako silný kuřák kombinuje slabší americké cigarety s dryákem, na který je zvyklý od mládí. To bylo ještě za války, když hrával biliár se slovenským ministrem vnitra Šaňo Machem. Však mu také vymohl poválečný žalář namísto šibenice. Ale všechno je to už tak dávno, jako by to nebyla pravda.

PONDĚLÍ 2. LEDNA

Zavře oči. Vojín pevně stiskne víčka a nechá plynout vteřiny. Deset, devět, osm... Třeba se mu podaří po včerejší pijatice, v níž hrál hlavní roli Bohemia Sekst a laciná desítka, propašovaná přes kasárenský plot, usnout. Sedí v poslední lavici politicko-výchovné světnice a hlavu má opřenou o zeď. Pravidelné pondělní politické

školení mužstva je na zdejší trestné rotě jen formální záležitostí a starším vojákům nikdo ve spánku nebrání. Ještě před chvílí bylo šedivé „loni“, ale dnes už je „letos“, kdy všechno konečně skončí. Z nesmyslné dvouleté vojenské služby, která v Československu vytrhává mladé muže na čtyřicet měsíců ze života, zbývá posledních dvě stě sedmdesát dnů. Přestávka. Teploměr ukazuje dva stupně pod nulou, a tak venku nikdo dlouho nevydrží. Vojín pomalu opustí místnost. Projde chodbou, vyzdobenou nejoptimističtějšími alegoriemi světlých zítřků ve zbraň, a vyjde na kasárenský dvůr, na nějž doléhá vzdálený hluk z centra Olomouce. Zašmátrá v kapse modré teplákové soupravy, ze které už před půl rokem, na znak mazáctví, odpáral rukávy, a vytáhne krabičku cigaret značky Safari. Stojí osm korun a je tím nejprestižnějším kuřivem, které lze v armádní prodejně volně zakoupit. Otočí hlavu, za ním mlčky stojí Aleš, dobrý chlapec ze šumavských Volar, který se tu ocitl kvůli nějakému majetkovému či násilnému maléru. Spolu s vojínem sdílí dobré i zlé od nástupu na vojnu. Absolvovali spolu kurz na skladníka pohonných hmot, což Alešovi přináší nemalé přilepšení při kšeftování s olomouckými motoristy. Soudně netrestaným u roty je, vzhledem k rodinné hierarchii, pouze vojín a synovec známého pražského herce, člen zakázaných Svědků Jehovových. Taková už je doba. Zvedne hlavu k zatažené obloze. Chce být na chvíli sám...

ÚTERÝ 3. LEDNA

V metropoli východních Čech, od hlavního města sto dvacet kilometrů vzdáleném Hradci Králové, amputuje chirurgický tým třicetiletému muži ruku. Podomácku vyrobená výbušnina, napěchovaná do jakési kovové kapsle, explodovala svému výrobcí před třemi dny v dlani, přičemž těžce zranila i jeho čtyřletého synka. Obdobné tragédie se opakují rok co rok. Volný prodej zábavní pyrotechniky je přísně zakázaný, včetně prodejen Tuzexu nabízejících západní zboží, a tak se lidé snaží vyrábět petardy sami. Ke zranění dochází po celé republice, od Aše po Prešov, ačkoli televize před koncem roku pravidelně zobrazuje znetvořené končetiny ve snaze obyvatelstvo od podobných pokusů odradit.

STŘEDA 4. LEDNA

Rodina Antošova z pražských Nuslí tráví večer před televizorem. Jak také jinak. Dávají první část seriálu „Rytíř štěstěny“ ve slovenském znění. Dílko nevalné úrovně upadne v zapomnění stejně jako většina televizních dramatických děl té doby. Druhý program nabízí jen jakousi veselici s nezničitelnou Jiřinou Bohdalovou. Bývala miláčkem prezidenta Novotného, po jeho pádu si zahrála hlavní roli v trezorovém, tedy zakázaném filmu Ucho, aby dnes uváděla Televarieté spolu s populárním Vladimírem Dvořákem. Na rozdíl od kolegy, její hvězda nezapadne ještě dalších třicet let. Umí se tak zvaně orientovat stejně jako drtivá většina občanů. Po deváté jdou všichni spát. Svátky definitivně skončily už v neděli, brzy ráno začíná další pracovní den nového roku a Antošovi musí do zaměstnání. Marie pracuje jako účetní v Čechofrachtu na pražských Příkopech, její manžel je vedoucím projekčního oddělení v hostivařském TOSu, jak se oficiálně nazývá tamní státní podnik Továrna na obráběcí stroje. Do strany vstoupil v sedmdesátých letech a díky tomu jejich dcera Alice ráno nikam nemusí. Studuje díky otcově angažovanosti, která se pohybuje na hranici obvyklé nutnosti, právnickou fakultu a až do konce ledna si užívá zkouškové období.

ČTVRTEK 5. LEDNA

Košile mají upnuté až ke krku, hnědé polobotky předpisově naleštěné. Karel Pavlas se nudí. Jak by ne. Je frekventantem posledního ročníku a až do nedávna předpokládal, že bude moci praktikovat na některém z obvodních oddělení Veřejné bezpečnosti v hlavním městě. Místo toho jedno školení stíhá druhé. Velká posluchárna Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti v Praze, které se přezdívá „Údolí dutých hlav“, je nabitá k prasknutí. Na investicích se tu nešetřilo, jako jedna z mála budov v ČSSR je právě tato dovybavena klimatizací, a vzduch proto není vydýchaný tak, jak by se dalo předpokládat. Čekají. Je osm hodin, venku se už zcela rozednělo a lednové slunce se snaží proniknout skrz

smogový opar velkoměsta. Velitel Školního pohotovostního oddílu, major Bedřich Houbal, nervózně pohlédne na hodinky. „Pozor!“ Příslušníci oddílu i ostatní posluchači jednotně povstanou. Pak konečně vstoupí On. Nejmocnější muž státu – generál Alojz Lorenc. Velitel Státní bezpečnosti a náměstek federálního ministra vnitra téměř nikdy nenosí uniformu, dokonce ani mezi svými ne. V rámci své specializace se kdysi věnoval kryptografii, která jej naučila té nejdůležitější vlastnosti – trpělivosti, nekonečné trpělivosti. Začne hovořit pomalu, téměř laskavě. Jako by hladil svým hlasem každého posluchače zvlášť. Ač Slovák, česky hovoří téměř bez charakteristického měkkého přízvuku. Když se o něj pokoušejí emoce, zůstává u libozvučné slovenštiny: „Súdruhovia, treba mať na pamäti, prečo tu sme a pre koho tu sme. Keď porovnáte množstvo demonštrantov na pražskom Škroupovom námestí z 10. decembra, pripomínam demonštrácie povolené, s množstvom buričov v Poľsku alebo Maďarsku, jednoduchou analýzou dospejete k záveru, že sa u nás jedná o obyčajnú hŕstku nespokojencov. Vedúca úloha komunistickej strany v ČSSR má podporu drtivej väčšiny obyvateľstva. A polícia je tu na to, aby túto väčšinu pred nespokojnými živlami chránila.“ Generál Lorenc je inteligentní muž. Úmyslně v pravé chvíli použije výrazu „policie“ namísto předepsaného „bezpečnost“ a jeho posluchači si rázem připadají jako kladní hrdinové uprostřed akčního filmu. Pro strážmistru Pavlase, žijícího tak jako ostatní z ideálů hrdiny, potlačujícího všudypřítomný zločin, je příslušnost k takto zajištěné profesi mimořádným úspěchem.

PÁTEK 6. LEDNA

Je svátek Tří králů, ale nebyť oblíbeného dětského filmu „Krkonoš a lyžníci“, nikdo už by o něm snad nevěděl. Marie Antošová sice o svátku opravdu nic neví, ale do kanceláře toho dne přesto nepůjde, tedy určitě ne hned ráno. Do prodejny *Pragoimpo* na Václavském náměstí mají přivést rakouské lyže Blizzard. Budou prý prodávány už s namontovaným vázáním Marker, což je novinka. Dostala echo od kamarádky, která pracuje ve vedlejším bistru a zná se s vedoucím. Dvě

stovky lyžařských setů měly původně přijít na předvánoční trh, ale zásilka z kapitalistické ciziny, neboli z nesocialistických států, jak se správně říká, se kdesi zadrhla. Dcera má narozeniny sice až v létě, ale taková příležitost už se nemusí opakovat. Z Nuslí, kde bydlí, dorazí metrem ze stanice Mládežnická na Muzeum za dvacet minut. *Pragoimpo* otevírá až v osm, ale teď v šest už je tu fronta minimálně dvou stovek lidí, na které se má nedostatečný artikl dostat. Jakýsi muž svévolně zapisuje příchozí do pořadníku, ale hodně lidí z fronty na něj pokřikuje, že nemá žádné pověření a dělá to pouze proto, aby se dostalo především na něho samotného. Deset minut po osmé se konečně otevře mříž suterénní prodejny, což většina fronty sice zaregistruje podle lidské vlny pohnuvši se kupředu, ale v nastalém chaosu už není patrné, kdo přišel dřív a kdo později. Za hodinu je po všem. Prodá se maximálně několik desítek párů, zbytek zkšeftuje vedoucí za dvojnásobek pod rukou. Bylo by pošetilé se domnívat, že rozdíl v ceně případně jen a pouze vedoucímu prodejny. Musí se rozdělit se svým šéfem, který jej právě pro tuto loajalitu drží ve funkci, i s předsedou stranické organizace podniku zahraničního obchodu. To je nepsaná povinnost, ze které profitují všichni. Marie Antošová cítí bezmoc, ale vysněné lyže už dceři slíbila. Příští týden tedy obejde Tuzexy a zkusí koupit nějaké bony, ale cena takto relativně snadno a bez fronty získaných lyží je stejná jako na Západě. To znamená astronomická.

SOBOTA 7. LEDNA

Redakce zglajchšaltovaných československých deníků chtě nechtě informují ve svých sobotních vydáních o přípravách voleb pro Sjezd lidových poslanců SSSR. Na té zprávě by nebylo jako obvykle nic zvláštního ani zajímavého, kdyby v zemi velkého východního bratra nevládla už čtvrtým rokem Gorbačovova parta a nepsal se počátek tohoto zvláštního roku. Ve dvou větách uprostřed článku čtní nenápadná zmínka o skutečnosti, že volby delegátů tohoto nejvyššího orgánu jsou otevřeny více zájemcům, než je počet míst, a že kandidáti nemusí být schváleni komunistickou stranou ani žádnou společenskou organizací.

Občané Československa netuší, že jakýsi Andrej Sacharov, Kremlem zavržený otec sovětské vodíkové bomby, kterého znají, spolu s jeho manželkou Jelenou Bonnerovou, pouze z reportáží americké rozhlasové stanice „Hlas Ameriky“, bude už za několik týdnů beztrestně hřímat z tribuny sjezdového paláce uprostřed Moskvy a soudruhům v Praze z toho vyrazí ledový pot.

NEDĚLE 8. LEDNA

Přesně o půlnoci písknou poplach. Většinou jej vyhlásují právě ze soboty na neděli kvůli víkendovým příplatkům důstojníků. Vojín je druhoročák, tedy mazák, a tak na něj už nikdo nekřičí. Přidělili mu funkci spojky. To znamená, že vyběhne v polní uniformě vzor 63, v takzvaném „jehličí“, z kasárenských vrat na silnici, postaví se se zvednutou paží doprostřed zasněžené jízdní dráhy a zadrží první auto, které pojede okolo. Potom požádá naučenou formulí tiše nadávajícího řidiče, aby jej odvezl na olomoucké sídliště s příznačným názvem Povel, kde v přidělených bytech žije velitel útvaru a jeho nejvyšší důstojníci. Stojí před vchody do paneláků se stopkami v ruce a kontrolují, za jak dlouho od vyhlášení poplachu se spojka přiiítí. „Mohlo to být lepší, soudruhu vojíne. Kde jste byl, člověče?“ odtuší lampasák, jak se všeobecně komunistickým důstojníkům říká. Náčelník útvarového štábu nasedne do své škodovky, aby odjel do shromažďovacího prostoru, který je určen na jakémisi předměstském fotbalovém hřišti. Železniční vojsko totiž spadá pod ministerstvo dopravy, a tak žádné výcvikové prostory nevlastní. Jen pracoviště, kde vojáci dřou na opravách tratí a kde platí otřesné pracovní normy stanovující devadesát kilogramů těžký pražec vždy a pouze pro dva muže. Tady, v olomouckých kasárnách, panuje relativní ráj, v pracovních táborech, kam bývají umístění převážně již v civilu soudně trestaní vojáci, peklo. Vojín zaslal už jedenáct žádostí své okresní vojenské správě o přeložení blíže k domovu, tedy do Prahy, kde sídlí velitelství železničního vojska. Jedenáctkrát mu byla žádost bez odůvodnění zamítnuta, vždy s neskrývaným zadostiučiněním doručujícího důstojníka. Podívá se za

odjíždějícími auty, přehodí si samopal vzor 58 přes rameno a loudavě vyrazí do lednové noci.

PONDĚLÍ 9. LEDNA

Osobní tajemník Gustáva Husáka položí před svého šéfa na stolní desku několik písemností. Starý bolševik nese své odloučení od výkonné moci ztěžka, ale v koutku své pragmatické duše cítí, že na velkou politiku současného světa se mu dostává stále méně sil. Podepíše několik velvyslaneckých jmenovacích dekretů, které mu vláda předložila pro tak zvané spřátelené země třetího světa. Toto přátelství spočívá zásadně v kontraktu, kdy Československo vyveze soudruhům do džungle několik tun zbraní a za to si, paradoxně ve stejné hmotnosti, doveze, zvláště na Prvního máje a před Vánoci, nedostatkové tropické ovoce. Občanstvo je poněkud uspokojeno zmírněním nedostatku a stát ušetří cenné devizy, neboť československá měna je, samozřejmě mimo hospodářský prostor východní Evropy zvaný Rada vzájemné hospodářské pomoci, považována za bezcennou. Tento pozoruhodný barterový systém vymyslel před několika lety bývalý ministr financí Jaromír Žák a kupodivu stále funguje. U posledního papíru se prezident ČSSR zarazí. Přiloží si lejtro těsně před silné brýle. Jedná se o kondolenční listinu lidu Japonského císařství, jak praví diplomatický protokol. Zemřel císař Hirohito. Jeden z mála veteránů válečné politiky, za jakého se považuje i Husák. Vzpomene na jeho kapitulační rozhlasový projev ze srpna 1945. Vzdálený císař v něm oznamoval konec války, vzdával se svého božství a vlastní slova přerušoval pláčem. Gustáv Husák se konečně usměje. Nikoli nad úmrtím starého panovníka, ale nad podivnou paralelou s jiným srpnovým projevem, rovněž přerušovaným pláčem. To slzy Alexandra Dubčeka po návratu z Moskvy v roce 1968 oznamovaly přijetí jiné kapitulace, tentokrát československé. Na Dubčeka je třeba si dávat pozor, náramně mu otrnulo. Dvacet let se krčil v ústraní. Snad v naději, že mu strana odpustí. A dnes? Rozdává před svou vilou rozhovory v ruštině (jiný cizí jazyk neovládá) západním novinářům

jako na běžícím pásu. Nejlépe ho vůbec nepouštět z Bratislavy. Generál Lorenc Gustáva Husáka už v pětadesátém upozorňoval, že Gorbačov v Dubčevu spatřuje vzor a v soukromí často mluví o jeho možné reinstalaci jako hlavy Československa. Toho Gorbačova by měl také někdo zarazit, než bude pozdě. Jenže z rigidní ČSSR do probouzejícího se Ruska kvůli tomu žádné tanky asi nevpadnou.

ÚTERÝ 10. LEDNA

Josef Antoš dnes do práce nemusí. V pankráckém Paláci kultury, zvaném lidmi po maďarsku „papaláš-hangár“, se koná aktiv, tedy schůzka k aktuální situaci komise KSČ a Národní fronty pro přípravu nové ústavy. On je tam vyslán jako zástupce pracujících hlavního města Prahy. Žádná diskuze se od zúčastněných ovšem neočekává, jsou přítomni pouze za účelem stafáže a zdání jakési demokracie v chápání nejvyšších pohlavářů státu. Hlavní projev má generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Jakeš. Antoš sedí zhruba v desáté řadě od hlavní tribuny, a tak vidí tohoto muže poprvé na vlastní oči a navíc hodně zblízka. Primárně jej zaujme jeho ošuntělý zjev. Sako má pomáčkané, jako by jej neměl kdo upozornit, že na veřejnosti je třeba dbát na osobní vzhled. Ze všeho nejhorší je dikce jeho projevu. Na rozdíl od Husáka není schopný formulovat samostatně jedinou rozvitou větu a veškerý projev výhradně čte. Jestliže někdo naivně očekával návrh ústavy demokratického stříhu, těžce se přepočítal. Vedoucí úloha strany, to znamená pokračování státu bez možnosti svobodných voleb, je alfou a omegou Jakešova projevu, který mu ovšem evidentně sepsal některý z dvorních ideologů. Omáčka z výrazů demokrati-zace, zapojení mas a přestavba na tom nemůže nic změnit. Přesto po každém odstavci celý sál vstává a tleská. A Josef Antoš s ním. Sice neví, čemu všichni tak aplaudují, ale nechce se odlišovat. Proč také na sebe zbytečně upozorňovat a dělat si zle. Alice je v prvním ročníku žádané školy a musí dostudovat za každou cenu. Nad tím nemá smysl uvažovat. Režim v téhle zemi se dá změnit

pouze válkou, ať už občanskou, nebo světovou, a tu nemusí nikdo přežít. Těší se na přestávku. Na chodbách jsou připraveny bufetové stoly se smaženými řízký, saláty a neomezeným množstvím nápojů včetně piva a vodky. Vše zdarma. Tenhle režim nakonec není tak špatný, jak si někdy lidé namlouvají.

STŘEDA 11. LEDNA

Je zima jako v morně a Rusové se tu procházejí v námořnických tričkách. Jsou zvyklí. A tady, v milovickém výcvikovém prostoru, je podnebí v porovnání s jejich domovinou určitě teplejší. Čtyři autobusy Vysoké školy SNB zabočí před obcí doleva, podjedou závoru obsluhovanou sovětským regulovčím, protáhnou se podél řídkého lesa, až zastaví na betonové letištní ploše před velkou montovanou halou. Nacvičují tu v hodinách terénního výcviku, vzhledem k vnitropolitickému vývoji, čím dál častěji. Strážmistr Pavlas už to tady dobře zná. Jako posluchač čtvrtého ročníku bude dělat mladým kavku, jak se říká těm, kteří při nácviu potlačování demonstrací představují nevladatelný dav. V nižších ročnících se úlohy obměňují, ale u frekventantů posledních dvou ročníků se předpokládá, že metodiku zásahu v praxi už dokonale ovládají. Prváci, druháci a třetáci si obléknou služební uniformy s bílou helmou, vyfasují štíty, obušky a rozestaví se do dvouřadu. „Demonstranti“ se v neorganizovaném chumlu rozběhnou proti svým kolegům, kteří na povel reagují a snaží se udržet formaci a nakonec vytlačit improvizovaný dav z označeného prostoru. Jsou dokonce povoleny nadávky a improvizace. Karel a několik dalších kolegů se s hurónským řevem rozběhnou proti nováčkům z prvního ročníku a vši silou skočí oběma nohama na spodní část plexiskla jejich štítů. Překvapení mladíci neudrží rovnováhu a skácí se na betonovou ranvej. Průrvy v kordónu využijí ostatní a rozdělí těžkooděnce na dva izolované ostrovy. Když už se zdá, že je rozhodnuto, ozve se z megafonu hlas velitele Školního pohotovostního pluku: „Tak stop, soudruzi. Sami vidíte, že řada příslušníků nebyla rychle doplněna, respektive zdvojena, proto došlo k proražení. Teď si dáme pauzu a za půl hodiny se do toho dáme

znova.“ Pavlas popíjí se spolužáky citrokolu a zadívá se na sovětského důstojníka zabraného do hovoru s majorem Houbalem asi padesát metrů od nich. Tentokrát to není nikdo z milovické posádky. Tenhle má modré výložky, jako by byl od letectva, ale nějak se mu to nezdá. Strážmistr Pavlas je řadový příslušník Sboru národní bezpečnosti, a distinkce sovětské KGB proto nemůže znát.

ČTVRTEK 12. LEDNA

Na pražském ruzyňském letišti přistává v půl desáté dopoledne linkové letadlo rakouské společnosti „Austrian“. Turistická sezóna je v této roční době v útlumu, přesto z letadla vystoupí několik cestujících. Mezi nimi i členové Senátu Spojených států amerických Mark Hatfield a James McClure, kteří připravují v rakouském hlavním městě rozhovory o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Před vchodem je očekává limuzína s dlouholetým americkým velvyslancem v Praze Julianem Nemczykem. Schůzka byla vyvolána československou stranou, respektive ministrem zahraničí Johaneselem, z iniciativy pražského městského tajemníka KSČ Miroslava Štěpána. Ten navazuje zcela nesocialistické kontakty s rakouskými firmami, zejména těmi, které zamýšlejí budovat v hlavním městě luxusní hotely. K tomu je však třeba zintenzivnit obchodní vztahy se Západem, jemuž udávají tón právě Spojené státy, které Československu vytrvale odpírají udělit obchodní doložku nejvyšších obchodních výhod. Štěpán je komunistou nastupující generace a pouhá moc, jako jeho starším soupeřům, kteří nastoupili do funkcí před dvaceti lety, už mu nestačí. Touží po přepychu západního stylu, proto svlékne uniformu Lidových milic s hodností náčelníka hlavního štábu a pro schůzku se senátory se vsouká do značkového obleku. Setkání proběhne nikoli ve zcela formálním duchu. Američané požadují nekompromisně změny v polsko-maďarsko-sovětském stylu. Štěpán je nejistě přislíbí, ale přítomný ministr zahraničí se uvolní poněkud více, než je zdrávo, a v žertu poprvé padne z jeho úst zmínka o nominaci známého kritika režimu Havla na funkci ministra kultury. Tajemník ÚV KSČ Lenárt, který je na schůzce přítomen,

nemůže uvěřit vlastním uším. Proto neopomene Američanům zdůraznit, že na rozdíl od Poláků a Maďarů jsou Čechoslováci se stavem věcí spokojeni, což dokazuje absence velkých demonstrací. Lenárt v této chvíli zapomene, že jakýsi student filozofie právě před dvaceti roky uložil do podvědomí lidí časovanou bombu, která exploduje už o tři dny později, a všechno začne být jinak.

PÁTEK 13. LEDNA

Alice Antošová má co oslavovat. Ačkoli je pátek třináctého, složila zkoušku z římského práva, což je stěžejní podmínka pro vykonání prvních postupových státnic. Chce se opít. Když už jako Pražanka nemůže bydlet na studentské koleji, kde to v čase volna docela žije, rozjede pořádný mejdan dnes večer na diskotéce Větrník na Strahově. S kamarádkami se pouští do víru tance nejnovějšího hitu „Dávej, ber“ od Sagvana Tofiho z filmového trháku „Kamarád do deště“. Film patří, spolu s Olmerovým thrillerem „Bony a klid“, k posledním výstřelkům odvážnější barrandovské tvorby, která už alespoň částečně reflektuje skutečné pozadí poměrů v zemi. Kolem půlnoci letí hity Pet Shop Boys a nestárnoucích Queen. S kolegy ze studentského kroužku oslavuje až do rána. Kouří se cigarety značky Petra, nejpobláznější lepší kuřivo v zemi, drogy, včetně marihuany, jsou nedostupné. Každý má sice známého, jehož známý prý trávu kouří, ale to je všechno. Přespi u spolužáka z jiného ročníku kdesi na strahovských kolejích. Ráno s bolavou hlavou si v tramvaji, která ji veze ze stanice Malovanka přes celé město domů, nemůže vzpomenout, jak se jmenoval. Snad Tomáš, ale ruku by za to do ohně nedala. Horší to bude po příchodu domů, ale vydrží. Složila důležitou zkoušku a tato skutečnost zcela jistě otupí očekávaný hněv rodičů.

SOBOTA 14. LEDNA

V olomouckých kasárnách panuje čilý pracovní ruch, ostatně stejně jako každé jiné sobotní dopoledne. Podle celoarmádního nařízení se koná takzvaný

technicko-hospodářský den. Vojáci prvního ročníku uklízí kasárenskou budovu od půdy po sklepy, zatímco druhoročníci se nudí ve společenské světnici. Vojín chvíli sleduje na prvním televizním programu jakousi nezáživnou pasáž pionýrského týdeníku „Vlaštovka“ a potom sáhne po čerstvých novinách ležících mezi propagačními materiály osvětového důstojníka. K dispozici jsou pouze Rudé právo a jeho vojenská obdoba Obrana lidu. Rudé právo je jako obvykle přeplněno prázdnými hesly o přestavbě a chozrasčotu, jakémsi podnikovým hospodaření bez obvyklé státní podpory, leč na třetí straně oficiální tiskový orgán vládnoucí strany otiskuje krátký a nenápadný článek tohoto znění: *„Velmi nás rozrušila zpráva ve střeďechních Televizních novinách a následovně v Rudém právu 12. ledna, že chce někdo po dvaceti letech vyprovokovat nový případ Jana Palacha. Což je možné hazardovat s lidským životem, především životem mladých lidí? Tak nemohou jednat normální lidé. Jinak by si museli uvědomit, že v Československé socialistické republice jim nikdy štěstí nepokvete. Již jednou, před 20 lety, jsme to zažili. Bylo to opravdu hazardérství. Dnes mohli být takoví Palachové, Zajícové a další, kteří podlehli nerozumným názorům a nátlaku, dobří dělníci, učitelé, lékaři. Prosíme naši mládež: Nenechte se ovlivňovat žádnými provokatéry, žijte rozumně, k radosti svých rodičů, nás všech.“* Palachovo výročí se totiž oficiálně dosud nikdy nezmiňovalo v naději, že upadne v zapomnění. Ale ani vojín netuší, že se cosi začíná měnit – proud času spěje po dlouhých letech k prvnímu velkému vodopádu.

NEDELE 15. LEDNA

Alojz Lorenc od večera nespí a to je dnes neděle. Je to určitě další kokotina těch vyděšených tváří z ústředního výboru. Hlas Ameriky, který, na rozdíl od stanice Svobodná Evropa, poslouchá v téhle zemi snad každý, oznamuje jakousi demonstraci ke dvacetiletému výročí upálení studenta Jana Palacha v roce 1969. Prý to svolávají okrajové skupiny jako monarchistické České děti nebo ti hipíci od Lennonovy zdi. Tohle šéf Státní bezpečnosti zažil už loni v srpnu a v říjnu. Pár stovek lidí, kteří se přestali bát, že je za účast na nepovoleném shromáždění

vyhodí z práce nebo ze školy, ale jinak nic. Stejný přístup potvrzují i hlášení agentů StB infiltrovaných mezi vysokoškolskou a středoškolskou mládež. Ani disent nic zvláštního nechystá. Přesto zaměstnanci pražských komunálních služeb a členové Lidových milicí, jak se správně nazývá soukromá komunistická armáda, obepínají celé Václavské náměstí obručí kovových stavebních zábran. Začínají s prací za hluboké tmy už v půl třetí ráno. V případě nutnosti mají tyto mobilní konstrukce pomoci zásahovým složkám uzavřít kteroukoli ulici nebo prostor. Dopoledne začnou lidé chodit po nákupech, v centru bývá totiž otevřeno i v neděli a všechno už musí být hotovo. Lorenc sedí od dopoledne v Bartolomějské ulici v monitorovacím sále, hledí na soustavu obrazovek snímajících centrum Prahy a popíjí svůj oblíbený jablečný džus, když už musí mít dnes jasnou hlavu. Hodiny běží, ale nic se neděje. Teprve v patnáct hodin se pod sochou svatého Václava objevuje hlouček asi padesáti lidí s květinami v rukou. Generál mlčky kývne na operačního důstojníka. Ten gesto opětuje a nakloní se k vysílačce: „*Gama Jedna pro Gamu Dva. Skupinu osob pod pomníkem vyzvat k rozchodu, potom ihned rozptýlit.*“ Než službu konající důstojník stačí rozkaz zopakovat, všichni v operační místnosti se zděšením pozorují, jak se z okolo korzujících a zdánlivě netečných Pražanů oddělují velké zástupy osob a připojují se k demonstrantům. Během několika málo minut se uprostřed náměstí začíná tvořit dav čítající dva, pět, možná až osm tisíc osob.

PONDĚLÍ 16. LEDNA

Alice Antošová slíbila včera rodičům při rodinné oslavě svého svátku, že na Václavák nepůjde. „Vyhodili by tě ze školy a půjdeš leda na poštu nebo ke dráze,“ pronese otec už jen při pomyšlení na jakoukoli variantu dceřiny účasti. „Včera tam sebrali toho Havla, co má peníze z venku, a s ním spoustu dalších lidí. Dneska tam stejně skoro nikdo nebude a seberou všechny. To ti stojí za zničený život?“ dodá výhrůžně, pustí si v televizi Sportovní ozvěny a začne sledovat skoky na lyžích z východoněmeckého Oberwiesenthalu, kde letos

exceluje mladý skokan Jens Weissflog. Dcera počká, až se otec dostatečně zabere do přímého přenosu, potom se potichu oblékne a vykrade se z bytu. Má sraz s několika spolužáky před restauračním komplexem ČKD v dolní části Václaváku. V pět hodin odpoledne je tam už dost lidí a další stále přicházejí. Skupina studentů stojí zhruba uprostřed náměstí asi sto metrů od sochy svatého Václava. Nad desetitisícovým davem se neustále vznáší donekonečna opakovaná výzva z ampliónu Veřejné bezpečnosti: „*Občané, vaše shromáždění nebylo povoleno Obvodním národním výborem Praha jedna. Neuposlechnete-li výzvy k rozvodu, bude použito donucovacích prostředků.*“ Text, přehrávaný z magnetofonové pásky, zní neosobně až strojově. Po odkazu na obvodní národní výbor je vždy odpovědí skandovaný pokřik: „Kdo vás volil?“ a hned nato: „Svobodu, svobodu.“ Alice ví, že se musí držet co nejdále od postupujícího kordónu tvořeného těžkooděnci v bílých helmách a obstarožními příslušníky Lidových milic. Někdo z nich totiž vždy popadne některého z demonstrantů, který se nerozchází dost hbitě, a mrští s ním za sebe, kde se ho ujímají příslušníci VB v obligátních brigádyrkách a v civilu oblečení příslušníci StB. Zadržené pak nakládají do žlutobílých avií, tzv. antonů. Za chvíli se na rohu Opletalovy ulice objeví vodní dělo a začne v lednovém mrazu stříkat proud vody doprostřed davu. Alice Antošová nechce být promáčená, aby otec nepojal žádné podezření. Proto se prodere k Domu obuvi a Myší dírou zmizí směrem k Jungmannovu náměstí. Ale zážitek to přece jen byl! Určitě přijde znovu, tohle je totiž super adrenalin!

ÚTERÝ 17. LEDNA

V Paláci kultury se tentokrát pro změnu schází Ústřední rada odborů. Revoluční odborové hnutí, známé pod zkratkou ROH, je nejmasovější organizací v zemi. Při nástupu do zaměstnání se jeho členem stává každý automaticky, pokud výslovně nezduřazní, že jím být nechce. Ale kdo by si chtěl přivodit potíže takovou hloupostí? Schůze je svolána pouze za jediným účelem: Odsoudit řádění

antisocialistických živlů v centru Prahy a požadovat jménem deseti miliónů odborářů takzvaný klid na práci. Inženýr Antoš je přítomen a do fabriky tedy opět nešel. Při odpolední přestávce stojí účastníci odborářského shromáždění za velkými chodbovými okny obrácenými směrem k mostu Klementa Gottwalda, který překlenuje Nuselské údolí, a sledují žlutobílé policejní dodávky rychle směřující směrem k Václavskému náměstí. „Doufám, že těm sviním pořádně rozbijou hubu,“ prohodí vedle stojící milicionář a dodá: „Študujou za dělnický peníze a ještě chtějí nějakou svobodu, tý se nenažereme.“ Josef Antoš na to neřekne nic. Ohlédne se na druhou stranu. Vrcholný představitel Ústřední rady odborů, Karel Hoffmann, stojí se strnulým výrazem v obličeji za silným sklem a kouří. Když přikládá cigaretu k ústům, Antoš si všimne, jak se mu třese ruka.

STŘEDA 18. LEDNA

Rudé právo dnes exceluje. Stále izolovanější Prahu totiž navštěvuje alespoň soudruh Alí Sálíh Bajda, světové revoluci oddaný a absolutně nevýznamný představitel Jemenské socialistické strany. Jeho projev zabírá hned dvě první strany listu. Paradoxem je, že nezáživné bláboly o přátelství pracujících ČSSR a Jižního (tedy prokomunistického) Jemenu přeložilo arabskému soudruhovi do arabštiny ideologické oddělení ÚV KSČ. Naši soudruzi totiž chtějí odbytiště pro stále více zaostávající československé zbraně, které zde Jižní Jemen levně nakupuje pro válku se svým severním (proamerickým) sousedem. Dál už je dnešní vydání zajímavější. Redaktor Kojzar, poskytující primitivní rétorikou svým chleboďárcům z ÚV medvědí službu, kritizuje humpoláckým stylem rakouský list „Kurier“ za popisování masových demonstrací v centru Prahy. Strana tři je však k nepřehlédnutí: Článek pod názvem „Prokazovat původ majetku, či ne?“ otevřeně přiznává obrovský podíl šedé, tedy nelegální ekonomiky v hospodářské struktuře ČSSR. Veksláci, meloucháři, šéfové a náměstci státních podniků, vysocí armádní a policejní důstojníci, zaměstnanci v nedostatečných službách, jako jsou autoservisy, rozkrádají na majetku i daních

vrávorající hospodářský systém stále větším tempem. Po celé zemi se objevují luxusní vily, venkovská sídla a západní automobily v množství, které jasně svědčí o nelegálnosti příjmů jejich majitelů. Článek má však fungovat především jako ventil stále naštvanější společnosti.

ČTVRTEK 19. LEDNA

Bezpečnost proti demonstrantům včera téměř nezasahovala. Proto jich je dnes na Václaváku daleko více, než je obvyklé, jsou přilákáni vidinou změny přístupu státní moci k potlačování nepokojů. Jedná se však o naivní iluzi. Zásah se nekonal z důvodu utajené přítomnosti prominentního člena Ústředního výboru Komunistické strany, Rudolfa Hegenbarta, dozorujícího silové složky státu, s doprovodem mezi demonstranty. Karel Pavlas stojí v první řadě hned pod budovou muzea. Major Houbal nařídil provést výsadek z autobusů ve Wilsonově ulici tak, aby dav mohl být zatlačován směrem k Můstku. Je zataženo. Zdá se, že co nevidět začne padat déšť se sněhem, ale dlažba zatím zůstává suchá. Po obvyklém, zhruba dvacetiminutovém přehrávání pásky s výzvami k rozchodu přichází povel „Vpřed!“ k vytlačení davu. Obě řady uchopí bílé obušky za konce, vzpaží ruce a koordinovaně postupují. Část po Václavském náměstí směrem dolů, menší skupina potom směrem do přilehlých ulic. Lidé tento manévry už znají, a tak se snaží kordón po straně obcházet a současně se vměstnat do přeplněných obchodů po obou stranách náměstí. Federální shromáždění kvůli tomuto alibistickému chování davu později schválí takzvaný pendrekový zákon, který, mimo jiné, umožní postihovat i náhodné chodce v blízkosti demonstrací. Alice Antošová dnes stojí s kamarádkou přímo před pasáží spojující náměstí s Opletalovou ulicí a spolu s ostatními skanduje „Svobodu – svobodu!“ Když se kordón přiblíží, všichni začnou plánovaně utíkat průchodem okolo známého rybího bufetu, kterému se dodnes říká „U Vaňhy“, k ústí na druhé straně. To se ovšem vzápětí ukáže jako kardinální chyba. Východ je dnes uzavřen jednotkou Veřejné bezpečnosti. Prchající dav se zmateně zastaví, aby se

obrátil, a snaží se zmizet v některé z provozoven umístěných v pasáži. Za nimi štěkne povel a příslušníci Bezpečnosti se rozeběhnou za snadnou kořistí. Karel Pavlas pootočí nacvičeným způsobem plastový štít doleva ve směru běhu, pou- to obušku na pravé ruce mu sklouzne na zápěstí a vzápětí pevně uchopí Alici Antošovou za předloktí a smýkne jí na zem. Teprve potom uvidí přes plexisklo své helmy hezkou dívčí tvář. „Prosím vás, pusťte mě,“ vyhrkne ze sebe student- ka k anonymnímu monstru ukrytému v helmě. První, co se jí mihne hlavou, je otcova reakce. Karlovi je jí líto, stejně nakonec všechny nepředvedou. Pomalu ji předepsaným způsobem vede k potměnému východu do Opletalovy uli- ce. „Až budeme venku, rychle zmiz směrem k hlaváku,“ odpoví polohlasem změněným uzavřenou helmou. Když jim schází k ústí pasáže necelých deset kroků, přihrne se k nim znenadání estébák v modré civilní bundě. Vytrhne dív- ku Pavlasovi z držení, zkroutí jí bolestivě ruku za zády a se slovy „Tak pojď, děvenko,“ ji mrští směrem k přistavené avii.

PÁTEK 20. LEDNA

Arcibiskup pražský František kardinál Tomášek je starý muž, brzy mu bude devadesát let. Život v církvi jej naučil řádu i trpělivosti. Z oken své pracovny v Arcibiskupském paláci hledí na hradčanská nádvoří, kde občas zahlédne limuzínu starého pána od naproti. Zatímco Husák jezdí v obrněné čajce daro- vané ještě Brežněvem, arcibiskup používá černou limuzínu značky Mercedes dodanou Vatikánem. Životní osudy obou mužů jsou odlišné jako noc a den. Církevní hodnostář nucený žít ve stínu jediné politické strany, a na druhé straně její vrcholný představitel a jeho uzurpátor, kterého už tato strana rov- něž odepsala, by mu ponechala formální funkci prezidenta republiky. Starý kněz stojí za velkým oknem a dívá se na ranní Prahu pod sebou. Ti bolše- vici jsou opravdu hloupí. Místo, aby se snažili na vedoucí místa dosadit lidi nezatížené čistkami po roce 1968, řežou demonstranty na ulici každý den jako smyslů zbavení. Pomalým krokem přejde ke stolu a stiskne přivolávací

zvonek, mosaznou relikvii z dob kardinála Berana. Okamžitě se objeví tajemník: „Přejete si, Vaše Eminence?“ Tomášek mu podá list papíru. „Psal jsem to v noci jako otevřený dopis premiéru Adamcovi. Přepište to, opatřete příslušnými náležitostmi a odešlete neprodleně k jeho rukám.“ „Přímo premiérovi?“ ujistí se tajemník. „Ano, zdá se, že je to jediný výše postavený člověk, se kterým se dá alespoň trochu mluvit.“ Když tajemník zavírá dveře pracovny, arcibiskup ještě jednou zazvoní. „Nezapomeňte v pondělí dopis předat tisku, zdejšímu pro formu a tomu za hranicemi ke zveřejnění.“ Tajemník se trochu usměje a pokývá hlavou: „Rozumím, Eminence. Podle vaší zásady: „Oni mají politiku, my máme taktiku.“

SOBOTA 21. LEDNA

Předseda Místního národního výboru ve Všetatech, Josef Jindra, je zděšen. Těžko říci, zda z demonstrantů nebo ze strachu z vyšších orgánů, nebude-li dost rozhodný. Do dvoutisícového městečka míří o víkendu davy poutníků ke hrobu Jana Palacha. Vlaky na zdejším nádraží dnes nestaví. Policie obklíčila obec, ale lidé si přesto nechtějí nechat ujít vyvrcholení týdne, jemuž se začíná říkat „Palachův“. Je totiž sobota, a tak každý, kdo nemíří na hory a současně nemá strach (takových lidí raketově přibývá), se dnes pokouší dostat právě do Všetat. Karel Pavlas se už cítí pořádně unavený, celý týden byl na Václaváku a na víkend musí do téhle díry. Mají za úkol přehradit hlavní přístupovou silnici od Neratovic a vrátit každého, kdo by se pokoušel projet. Ale moc práce nemají. Každý ví, že po silnici to nepůjde, a tak se lidé pokoušejí přejít přes pole. Mráz sice není, ale z oblohy padá drobná nepříjemná omrzlice. Jen ten předseda MNV už by chtěl mít konečně klid a jít domů nebo na pivo. Místo toho musí už hodinu natáčet rozhovor pro televizi a ne a ne si zapamatovat předložený text. Redaktor Televizních novin je neodbytný, svůj úkol musí splnit. „Tak naposledy, soudruhu předsedo. Vy budete odříkávat text, který je napsaný na ceduli za mnou, pak už to snad půjde.“ Kývne na asistentku a Josef Jindra spustí: „Naši

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Brána: poslední rok socialismu***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.